

Hét évszázad magyar költői?

Minden nemzetnek szellemi-lelki létszükséglete az, hogy költészetének „bibliája” vagy „kincsesháza”, azaz legértékesebb darabjai a nagyközönség számára is mindenkor hozzáférhetőek legyenek. Bármennyire kihült is lelkileg a világunk, a költészet ma is nemzeti nyelvünk és szellemiségünk egyik legfontosabb tápláló forrása, őrzője és megújítója. Vagy legalábbis annak kellene lennie. Tudták ezt elődeink is minden időben, gondoskodtak is arról mindenkor, hogy az általuk e „biblia” részének tekintett legfontosabb értékek könnyen elérhető gyűjteményekben föllelhetők legyenek. A második világháború utáni évtizedekben a *Hét évszázad magyar versei* című, 1951 és 1979 között öt kiadást megért antológia volt hivatva arra, hogy ezt az igényt kielégítse. Ez az antológia a dogmatikus irodalomszemlélet jegyében született, a kommunista ideológiai céloknak alárendelt, torzított értékrendet követett. Bár újabb kiadásai fontos önkorrekciók révén sokat javultak, ideológiai-politikai okokból származó bántó hiányosságai még a legutolsó kiadásban is számosak. Szerkesztői sohasem válogathattak az egyetemes magyar irodalom teljes terméséből.

Az utóbbi fél évszázadban most, a rendszerváltás után nyílt lehetőség először arra, hogy politikai korlátoktól mentesen, kizárólag az értékek alapján épüljön újra a magyar költészet „kincsesháza”. Ezért előzte meg igen nagy várakozás

a *Hét évszázad magyar költői* című, minden eddiginél terjedelmesebb, több mint hatszáz magyar költő négyezeröttszáz versét tartalmazó „bibliát”. Persze, ezt az ideális könyvet sokkal könnyebb remélni, mint létrehozni. A három szerkesztő – Kovács Sándor Iván, Lakatos István, Németh G. Béla – külön-külön szóló utószava sok reális gondot jelez, de Kovács Sándor Iván és Németh G. Béla írásában sok felvetődő kérdésre magyarázatot kap az olvasó. Megtudhatja a népdalok mellőzésének okát éppúgy, mint a költők születési dátuma szerinti elrendezésének megokolását, vagy azt, hogy epikus verseknél többnyire részletek közlésére kellett szorítkozniuk a szerkesztőknek. Tudomásul vehetünk sok mindent, egyetértésünk nélkül is. Én például a népdalok mellőzését költészetünk súlyos szegényítésének tartom. Az időrendnél a századok kiemelt jelzése zavaró, hiszen ugyan miért volna Babits vagy Kassák XIX. századi költő?

Fontos elvi szempontokat is megfogalmaznak a szerkesztők. Kovács Sándor Iván a *Magyar versek könyve* című híres antológiából Horváth János körültekintő bevezető szavait is idézi: „Igyekeztünk lehető teljességgel továbbörökíteni költői emlékeinkből azt, ami a művelt magyarság köztudatában elevenen él, kiselejtezni a méltán feledettet, új fénybe hozni a méltatlanul mellőzöttet, s örök értékek mellett a csupán fejlődéstörténeti érdekűekről sem feledkezni meg.” Majd azt hangsúlyozza, hogy a szerkesztésben „a valóságos értékek rangját és sokféleségét akarták tudatosítani”. Németh G. Béla azt is megjegyzi, hogy a legnagyobbak mellett „a legalsó szinten álló, de még esztétikai s korjellemző értéket képviselő

[...]

kor legalább antológiákat lapozgathatott volna...

Ilyen méltatlan lefokozás, hitelrontás sok érdemes költőt ér ebben az antológiában. Képtelenség például, hogy Kiss Anna, Kiss Benedek egy-egy, Szécsi Margit, Sziveri János, Kovács István, Döbrentei Kornél két-két verssel szerepel, amikor – példának okáért – Szabó Magda vagy **Eörsi István** tizenhét, Keresztury Dezső huszonhárommal... Az előbbieknél erős karakterű, egyéni látásmódú, szuverén költői világa van. Az utóbbiakra viszont érvényes Lakatos István utószavának az a megállapítása, hogy „a versek világa olyan terület, ahol a mennyiség sohase csap át minőségbe”. Szécsi Margit mérhetetlen lebecsülése különlegesen érthetetlen, hiszen ebben az antológiában Kassák Lajos a *Hét évszázad versei* 1972-es kiadásához viszonyítva háromszorosan felértékelődött. Szécsi Margit sajátosan kiformált hosszú versei Kassák ösztönzését is – sajátos új változatban – továbbviszik, egyik ismert kompozíciója, a *Kassák ifjúsága* alcímet viselő *Madár-e az denevér* nyomatékkal meg is vallja mély kötődését. Jellegbeli hiányossága is az antológiának, hogy Szécsi Margit egyéni karakterű, vallomással és groteszk elemekkel egyaránt telített hosszú versei közül egy sem szerepel benne. A halott Kondor Bélához szóló *Imák* például műfaji remeklése mellett egy nemzedék és egy kor lelkiállapotának tükrésként is helyet érdemelt volna ebben az antológiában.

Buda Ferenc, Ratkó József és Utassy József esetében pedig még az is feltűnő, hogy a számukra megítélt minimális teret mennyire nem a legjobb verseikkel tölti ki a szerkesztő.

Buda Ferenc húszéves volt 1956-ban. Ha mindössze négy művének van helye az antológiában, akkor a börtönversei közül három helyett elég lenne egy, hiszen nem ezekkel vált ismert költővé, hanem az olyan darabokkal, mint a *Ne rejtőzz el*, a *Füvek példája*, a *Roham*, a *Tanya-hazám*, a *Legenda*, a *Szél fúj*, a *Hóval jön hűsvét*, a *Szólásért való ének*, a *Holt számból búzaszál*.

Mennyire mást, mennyire nagyobb és tágasabb horizontú költőt tanúsítana a Ratkó József költészetéből kiválasztott négy vers is, ha például a *Déva*, a *Törvénytelen halottam*, a *Halott halottaim* és a *Tánc* szerepelne benne a beválogatott jelentéktelen művek helyén! Utassy József hét kis szösszenettel szerepel másfél lapon. Ennek alapján sejtelve sem lehet az olvasónak az Utassy-líra értékéről. Miért kell elrejteni, eltüntetni – hogy én is csupán hét verset említsek – a *Zúg március*, a *Szemfedő föld*, a *Tengerlátó*, az *Ember az őszben*, a *Magyarország!*, a *Mindenség Déva-vára* és a *Pokolból jövet* költőjét?

Természetesen nem azt állítom, hogy feltétlenül ezeket a verseket kellett volna kiválasztani Buda Ferenc, Ratkó József és Utassy József költészetéből. De azt igen, hogy a magyar költészet „bibliájában” a költőket a legjobb és leginkább jellegzetes műveikből készített válogatással kell szerepeltetni.

A Lakatos István ízléséhez közel álló költők esetében nem érzékelek csonkítást, torzítást. Bár lehetséges, hogy erre a terjedelem ad magyarázatot. Ők ugyanis valamennyien oly sok verssel szerepelnek, hogy nehéz lett volna kihagyni a legfontosabb, jellegadó műveiket.

Mindemellett meglepő néhány, talán a szerkesztői vonzódás és a „csillagmessze”

végelei között „semlegesnek” tekinthető költő műveiből készült, egyébként jó és bő válogatás némely hiányossága is. Egy-egy olyan mű mellőzése tűnik fel ilyen esetekben, amelyek az irodalmi köztudat (irodalomtörténetek, monográfiák, antológiák tanúsága) szerint a szerző alapművei közé tartoznak. A gazdag Juhász Gyula-válogatásban hiába keressük a *Gulácsy Lajosnak* című verset, Áprilyéből a *Tetőn* és a *Tavasza házsongárdi temetőben*, Dsidáéból a *Nagycsütörtök* hiányzik feltűnően, Kormos Istvánéból az *Október* és a *Pásztorok*, József Attiláéból a *Talán eltűnök hirtelen*. Mindegyik irodalomtörténeti nevezetességű alapmű. Az utóbbi hiánya azért is meglepő, mert immár nemzedékek tanulják rajta a szerkesztőtárs, Németh G. Béla kiváló tanulmánya alapján az időszembesítő verstípus fogalmát és mibenlétét. Azt, hogy József Attila ötrészes *Flóra-ciklusából* hármát miért kell elhagyni, megint csak nem értem.

Bori Imrétől Végel Lászlóig, Cselényi Lászlótól Szakolczay Lajosig hányan leírták már, hogy a vajdasági magyar irodalom legjelentősebb verse Domonkos István *Kormányeltörésben* című műve! Ez a vers a nyelvből, kultúrájából kiesett ember törmelékes tudatának törmeléknyelven való különleges megjelenítésével az egyetemes magyar irodalomnak is figyelemreméltó alkotása. Mellőzése érthetetlen. Faludy György legismertebb versét, az *Óda a magyar nyelvhez* címűt is hiába keressük a kötetben. Az is érthetetlen, hogy a nyugati magyar emigráció költői közül hiányzik az a Fáy Ferenc (1921–1981), akit még a szigorú ítélőtű Márai Sándor is (1983-as naplójában) a legtöbbre becsült. De hiányzik Keszei

István és Siklós István is. Az utóbbi fél évszázad szlovákiai magyar lírájából egyedül Tözsér Árpád szerepel, ő is meglehetősen féloldalas válogatással, hiszen például a jellegzetes *Mittel-úr-ciklusának* nyoma sincs az antológiában. Pedig fontos lett volna, mert a kelet-közép-európai „lét nélküli tudat” egészen sajátos megjelenése ez.

Nagyon sok költő teljes mellőzése szintén komoly hiányossága ennek a némeleyekkel fölöttébb bőkezűen bánó antológiának. Ha Németh László jelen van, hogyan hiányozhat Veres Péter? Nem értem, hogy ahol tizenhat hatalmas lapnyi helyet kaphat Devecseri Gábor, tizennégy verssel szerepel Pásztor Béla, tizennyolccal Toldalagi Pál és így tovább, ott miért nem szerepelhet egyetlen verssel sem például Aczél Géza, Cselényi László, Csiki László, Dobozi Eszter, Ferenczes István, Fodor Géza, Gál Éva Emese, Gál Sándor, Kalász László, Kannás Alajos, Kenéz Ferenc, Kerék Imre, Koncz István, Kulcsár Ferenc, Ladik Katalin, Ozsvald Árpád, Páll Lajos, Palocsay Zsigmond, Pintér Lajos, Sáfáry László, Soóky László, Stetka Éva, Szervác József, Szócs Kálmán, Szöllösi Zoltán, Tóth László, Varga Imre, Vári FABIÁN László, Várkonyi Anikó, Villányi László, Zs. Nagy Lajos. Nem értem.

Szerettem volna azt írni erről az antológiáról, hogy felépült költészetünk ezredvégi „kincsháza”, költőzzünk bele nyugodtan, arányos, lakható. Nagyon sajnálom, hogy a XX. századi részt illetően ehelyett inkább óvatosságra kell kérnem az olvasót. (*Tevan Kiadó, 1996.*)

Görömbei András